Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN Armağanı

Üniversite tahsili dolayısıyla ayrıldığı, 2009 itibariyle memleketi Edirne'ye ve Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu'nun kurduğu ocağa doçent olarak dönmüş olan Prof. Dr. Ahmet Günşen, daha önce çalıştığı kurum ve kurullara ilaveten, mensubu olduğu Trakya Üniversitesinde de anabilim dalı ve bölüm başkanlığı, [kurucu] müdürlük, dekanlık… gibi muhtelif görev ve sorumlulukları üstlenmekten kaçınmamıştır. Prof. Dr. Ahmet Günşen'in akademik hayatında da behemehal bir plan, program ve disipline riayet edişi; dakikliği, ders işleme tarzı, hele hele sınav evrakını değerlendirişiyle de alâmetifarika sahibi bir hoca olduğunu, hakkını teslim sadedinde belirtmemiz gerekir. Kuşkusuz ki Eğitim Fakülteli oluşunun verdiği ayrıcalıklı formasyonun da kazanımları olan bu ayırıcı vasıflar, Prof. Dr. Ahmet Günşen'i, mensubu olmakla iftihar ettiği Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde de ayrı ve müstesna bir yere konumlamıştır.

Elinizdeki bu armağan Prof. Dr. Ahmet Günşen ile teşrikimesaisi, hatırası, gönül ve ülkü bağı, usta-çırak ilişkisi… bulunan, başta üniversitelerimizin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerindeki ilgili sayın hocalarımız olmak üzere bir şekilde hakkı-hukuku geçmiş olan, alanında uzman yetmiş küsur imzanın ortak emek ve katkılarıyla ortaya çıktı.

Vefa ve şükran borcumuzu unutmadığımızın sade tescili olan bu armağanla –sağlıkla, afiyetle daha nice velut yıllar dilediğimiz– elan altmışıncı yaşını idrak eden *Trakya'nın öz kızanm*a bir ağızdan *iyi ki doğdun Ahmet Hocam* diyor ve ekliyoruz:

Toplasun Ḫülyā Ḳadir Dinçer dėdüm tārīḫini

İpsalāvī Ḥ'āce Aḥmed başdı altmış yaşına = 2022

إپسلاوى خواجه أحمد باصدى التمش ياشنه = ٢٠٢٢

paradigma akademi | Divit Kitabevi | Payanda

www.paradigmaakademiyayinlari.com

www.divitkitabevi.com | paradigmaakademitasarim@gmail.com

+90 536 663 97 66 | +90 286 217 22 24

/paradigmaakademiyayinevi | /paradigmaak | /divit_kitabevi | /payandadergi

9 786256 957473

Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN Armağanı

Editörler

Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK | Doç. Dr. Hülya UZUNTAŞ

Doç. Dr. Abdulkadir ATICI | Doç. Dr. Dinçer ATAY

Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN Armağanı

Editörler

Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK | Doç. Dr. Hülya UZUNTAŞ

Doç. Dr. Abdulkadir ATICI | Doç. Dr. Dinçer ATAY

paradigma akademi

PROF. DR. AHMET GÜNŞEN ARMAĞANI

Editörler

Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK

Doç. Dr. Hülya UZUNTAŞ

Doç. Dr. Abdulkadir ATICI

Doç. Dr. Dinçer ATAY

Paradigma Akademi

PROF. DR. AHMET GÜNŞEN ARMAĞANI

Editörler

Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK - Doç. Dr. Hülya UZUNTAŞ
Doç. Dr. Abdulkadir ATICI - Doç. Dr. Dinçer ATAY

ISBN: 978-625-6957-47-3

Paradigma Akademi Yayınları
Sertifika No: 69606

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Yayın Sorumlusu
Nevin SUR

Tasarım&Kapak
Himmet AKSOY

Matbaa
Meydan Baskı Fotokopi
Sertifika No: 70835

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Aralık 2022
Paradigma Akademi

PROF. DR. AHMET GÜNŞEN ARMAĞANI

Editörler

Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK
Doç. Dr. Hülya UZUNTAŞ
Doç. Dr. Abdulkadir ATICI
Doç. Dr. Dinçer ATAY

Sekreterya

Arş. Gör. Dr. Armağan ALTAY
Arş. Gör. Dr. Barış Berhem ACAR
Arş. Gör. Dr. Cemalettin YAVUZ
Arş. Gör. Dr. E. Serap BOZKURT GÜVENEK
Arş. Gör. Dr. Halil KARABULUT
Arş. Gör. Dr. Seda ÇETİN
Arş. Gör. Özgür OKMAK
Arş. Gör. Selda SANDALYECİ

Bilim ve Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK
Prof. Dr. Hakan UZUN
Prof. Dr. M. Mete TAŞLIOVA
Prof. Dr. Mitat DURMUŞ
Prof. Dr. Müberra GÜRGENDERELİ
Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU
Doç. Dr. Abdulkerim DİNÇ
Doç. Dr. Alpay İĞCİ
Doç. Dr. Beytullah BEKAR
Doç. Dr. Bülent HÜNERLİ
Doç. Dr. Dinçer ATAY
Doç. Dr. Ertuğrul KARAKUŞ
Doç. Dr. Eyup Sertaç AYAZ
Doç. Dr. Ferhat KARABULUT
Doç. Dr. Gülçiçek AKÇAY
Doç. Dr. Hülya UZUNTAŞ
Doç. Dr. İlker TOSUN
Doç. Dr. Nesrin GÜNAY
Doç. Dr. Salih DEMİRBİLEK
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Nur ÖZDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Cumhur ÜN
Dr. Öğr. Üyesi F. Sibel BAYRAKTAR
Dr. Öğr. Üyesi Levent DOĞAN
Dr. Öğr. Üyesi Nursel DİNLER
Dr. Öğr. Üyesi Özcan AYGÜN
Dr. Öğr. Üyesi Polat SEL
Dr. Öğr. Üyesi Rifat GÜRGENDERELİ
Dr. Öğr. Üyesi Selma SOL
Dr. Öğr. Üyesi Sevgi ÖZTÜRK
Öğr. Gör. Dr. Çağdaş ALBAYRAK

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER v

SUNUŞ xi

HAYATI VE ESERLERİ

Prof. Dr. Ahmet Günşen'in Hayatı Ve Eserleri 3
Abdulkadir ATICI - Dinçer ATAY

ALBÜM 35

ANI YAZILARI VE ŞİİRLER

Edrinevī Dervīş Aḥmed'üŋ Üç Ṭarīḳat Şeyḫinden Üç İcāzetnāme Almaḳluġı Beyānındadur 53
Ali İhsan ÖBEK (Hüzūlī)

Üç Söz Üç Ders 55
Dinçer ATAY

Trakya Üniversitesinin "Balkan" Sesli Hocası: Ahmet Günşen 59
Kamil PARIN

Hocam Ahmet Günşen 63
Mustafa TÜRKYILMAZ

Ahmet Günşen'le Dostluğumuz 65
Nevzat ÖZKAN

Hocam Prof. Dr. Ahmet Günşen Ve Eski Anadolu Türkçesi Araştırmalarına Katkıları Hakkında Birkaç Söz 67
Nilay ALTUNAY

Edirneli Akademisyen Prof. Dr. Ahmet Günşen 71
Özcan AYGÜN

Ahmet Günşen'in Türkçe İle Balkan Dilleri Arasındaki Dil Temaslarına Katkısı 83
Rijetë SIMITÇIU

Türkolojide İlk Hocam: Prof. Dr. Ahmet Günşen 85
Salih DEMİRBİLEK

Tanıdığım Ahmet Günşen: Akademisyen, İdareci Ve Aile Bireyi 91
Veysi AKIN

Ahmet Günşen 97
Metin BARBAROS (Nefesi)

MAKALELER

TÜRK DİLİ

Melekan Ağzı Biçim Bilgisi 1: Yapım Ekleri.....103
Abdulkadir ATICI - Behruz BEKBABAYİ

Batı Türk Kağanlığından Türkçe İsimler Ve Unvanlar.....123
Ahmet B. ERCİLASUN

Kars Türkülerinin Dil Hususiyetleri.....131
Alper BAHTİYAROĞLU

Georg Jakob'un Hemşireler Ve Doktorlar İçin Hazırladığı İki Dilli (Almanca-Türkçe) Terimler Sözlüğü.....147
Beytullah BEKAR

Türkçede Unvan Belirtme Geleneği Ve *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde Unvanların Kullanımı.....161
Celal DEMİR

Kırşehir İli, Mucur İlçesi, Kargın Köyü Ağzından *Derleme Sözlüğü*'ne Katkılar.....177
Çağdaş ALBAYRAK

Balkan Türkülerinde Arkaik Unsurlar.....191
E. Serap BOZKURT GÜVENEK

Karakalpak Atasözlerinde *Dil* Ve *Söz* Üzerine Bir Değerlendirme.....205
Ercan ALKAYA - Kevser AKMAN

Oğuzca Ve Farsçanın İran Kazak Ağzına Etkileri.....225
Ercan PETEK

***Yunus Emre Dîvanı* Ve *Risâletü'n-Nushiyye*'de "Yaḳın ve Yaḳīn" Sözcükleri Üzerine.....233**
Erdoğan BOZ

Tariat Yazıtındaki Askerî Terimler Üzerine Notlar.....237
Erhan AYDIN

İsim Tamlamaları Üzerine Bazı Düşünceler.....257
Eyup Sertaç AYAZ

***Damaksıl N* Sesinin Irak Türkçesindeki Görünümleri.....269**
F. Sibel BAYRAKTAR

Azerbaycan Türkleri Atasözlerinde Yönelim Metaforları.....281
Ferhat KARABULUT - Sultan ŞENÖDEYİCİ

Türkçede Yardımcı Fiillerin Görevleri Ve Sınıflandırılması 293
Hacı İbrahim DELİCE

Karacabey Sazlıca Ve Bakırköy Nogayları Üzerine 311
Hatice ŞAHİN - Şükrü BAŞTÜRK

Hz. Fâtıma'nın Horezm Türkçesi İle İstinsah Edilen *Nehcü'l-Ferâdîs*'teki Çeyiz Listesinde Geçen چکرداک Kelimesi Üzerine.....321
Hülya UZUNTAŞ

Balkan Dillerinde Ve Özellikle Arnavutçada Türkçe Alıntılar 335
Lindita XHANARI

Köl Tégin Yazıtındaki Harflerin, Radloff Ve Fin Atlasının Harfleri İle Karşılaştırılması 351
Mehmet Dursun ERDEM - Ümit Özgür DEMİRCİ

***Garib-Nâme*'de İbadet Kavram Alanına Ait Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme.....379**
Melike S. TURAN

Necip Fazıl Kısakürek'in *Sakarya Türküsü* Şiiri Üzerine Sözcük Ve Harf Sıklığı Bağlamında Bir Tahlil Denemesi.....393
Muhammed ÇİTGEZ

Tarihî Ve Çağdaş Türk Lehçelerinde *Küpe* Kelimesi Üzerine 405
Mustafa ARGUNŞAH

Sözlükselleşme Ve *Gönül Gözü* Sözü.....417
Mustafa SARI

Bulgaristan Türk Şiirinde *Deliorman* 427
Nurcihan GÜNEŞ

Karl Steuerwald'in Türkçe-Almanca Sözlüğünde Ağız Kelimeleri 441
Oğuzhan DURMUŞ

Kelimede Ünsüz Ve Ünlü Yer Değiştirmesi (Métathèse).....453
Osman Fikri SERTKAYA

Şeyyād Ḥamza'ya Atfedilen *Aḥvāl-i Ḳıyāmet*'te Bağımlı Biçimbirimler.....481
Osman YILDIZ

Karslı Divan Şairi Nâtıkî'nin *Kürâse-i Nâtıkâ* İsimli Eserinde Geçen Yerel Kelimeler Üzerine Bir Değerlendirme 493
Özlem YILDIRIM

Türkçedeki Belirsizlik Gösterenleri Üzerine.....501
Pelin SEÇKİN

Kırkpınar Güreşlerinde Cazgır Tarafından Söylenen Anonim Salâvatların Anlam Bilimi Ve Dil Bilgisi Bakımından Değerlendirilmesi.....511
Rifat GÜRGENDERELİ

Tarihî Türk Lehçelerinde *Nelük* Soru Zarfı Üzerine 521
Salih DEMİRBİLEK

Çağatay Türkçesinde Mental Fiillerde Çok Anlamlılık: Ali Şir Nevâyî Örneği.....529
Selda SANDALYECİ

Salâh Birsel'de *Ölmek* Kavramı 541
Şerif Ali BOZKAPLAN

TÜRK EDEBİYATI

Süleyman Hakîm Ata'nın *Bakırgan Kitabı* Nüshaları Ve Bunlar Üzerine Yapılan Çalışmalar.....551
Abdurrahman GÜZEL

Yahya Kemâl Ve Tiyatro 563
Abdulkerim DİNÇ

Türkçeyi Şiirle İnşa Edenler 3: *Ḫarābāt* Mukaddimesine Göre Türkçenin Hamileri.....585
Ali İhsan ÖBEK

Abdülhak Hâmid'in *Tarık Yahut Endülüs'ün Fethi* İsimli Eseri Üzerine Bir Tahlil Denemesi 609
Barış Berhem ACAR

Ahmet Yesevi Üniversitesi Türkoloji Araştırma Enstitüsü Nadir Eserler Arşivinde Bulunan Eksik Bir Edige Batır Destanı 621
Bülent BAYRAM

Bulgaristan Gagauzlarının Folkloru Üzerine Yazılmış İki Yeni Kitap 633
Bülent HÜNERLİ

Mehmet Behçet Perim'in *Göçmen Ahmet* Romanına Dair Bazı Değerlendirmeler.....647
Dinçer ATAY

Kırşehir'de "Ahilik Bayramı"nı Başlatan Bir Öncü: Refik H. Soykut Ve Ahilik Kültürüne Katkıları.....665
Erol ÜLGEN

Bulgaristan Türk Edebiyatında Bir Töre Savunucusu Ve Takipçisi: Nuri Turgut Adalı Ve Şiiri Üzerine 677
Ertuğrul KARAKUŞ

Refik Halid Karay'ın "Bir Taarruz" Hikâyesinde Savaşın İki Yüzü / Tipi: Açlık Ve Zenginlik / Savaş Zabiti İle Harp Zengini 693
Fatih SAKALLI

Türk Edebiyatı Tasnifinde Yeni Türk Edebiyatı Meselesi 701
Gıyasettin AYTAŞ

Milliyetçiliğin İnşasında Mitik Bir Sembol: Cumhuriyet Devri Türk Romanında (1960-1980) Bozkurt 709
Kamil PARIN

İnsan Donuna Girebilen Cinlerin Gizleyemedikleri Ters Ayakları 723
Mehmet AÇA

Elektronik Kültür Ortamında Âşık Şeref Taşlıova'nın Anlatımıyla, Âşıklık Ve Âşık Murat Çobanoğlu 731
M. Mete TAŞLIOVA

Bir Çağı Bir Çığlıktan Okumak: Ömer Seyfettin Ne Anlatıyordu? 745
Mitat DURMUŞ

Şâhidî, Fuzûlî Ve Nevâyî'nin Leylâ İle Mecnûn Mesnevilerinde Aşk Tavsifleri 761
Nesrin GÜNAY

Doğu Trakya'da Bir Köy Seyirlik Oyunu: *Aşure Dilenciliği* 779
Nursel DİNLER

Şehzade Cem'in Gazellerinde Anâsır-ı Erbaa 789
Özgür OKMAK

İnsanlığın Dönüm Noktası: Hiroşima Ve Nagasaki 797
Polat SEL

Mehmet Rauf Ve Paul Bourget 809
Rahim TARIM

Saf Ve Düşünceli Garplı: Ömer Seyfettin'in Nesirlerinde Şarkiyatçılık Eleştirisi 821
Seda ÇETİN

***Kırımlı Rahmî Dîvânı*'ndaki Tarih Manzumeleri Üzerine Bir İnceleme 833**
Sevgi ÖZTÜRK

TARİH-DİL-KÜLTÜR-EĞİTİM

Balkan Türkleri Konusunda Türkiye'deki Bazı Tecrübeler Ve Bilgiler 861
Alpay İĞCİ

Bulgaristan Türk Münevverlerinden Mahmut Necmeddin Deliorman, Arif Necip Kaskatı Ve Gültekin Arda'nın Unutulmuş Bir Risalesi: *Bulgarya'daki 1,300,000 Türk*.....875
Bülent YILDIRIM - Fatma RODOPLU YILDIRIM

Çocuk Edebiyatı İçerisinde Sözcüklerin Sanat İle Bütünleşmesi: Resimli Çocuk Kitapları Ve İnceleme Örnekleri.....889
Gülşah GÜNŞEN - M. Oğuz GÜNŞEN

Atatürk Döneminde İzlenen Kültür Politikası Temelinde Dil Alanında Yapılan Çalışmalar.....903
Hakan UZUN

Osmanlı Dönemi Edirne Müslüman Mezar Taşları Veri Tabanı Hakkında.917
İlker TOSUN

Rum Metropolit Hrisostomos'un Drama'daki Faaliyetleri (1902-1909) 953
Muhammed TAĞ

Çağımızın Sihirli Aracı İnternet Ve Toplumsal Etkileri.....971
Mustafa SEVER

Güller Şehri Kazanlık 977
Rıdvan CANIM

Zorlutuna Malikânesi'nin Dünü, Bugünü Ve Yarını (Tarihçesi, Mimarisi, Birimleri, Sahipleri) 987
Özcan AYGÜN

Yazı Öncesi Dönemden Günümüz Ölçünlü Dile Bulgarcanın Tarihsel Dönemleri.....1015
Talat ŞAFAK - Zehra ŞAFAK

Yapılandırmacı Yaklaşım Öncesindeki Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yazma Uygulamaları.....1033
Ümmühan GÜZEL - Serdar YAVUZ

KARACABEY SAZLICA VE BAKIRKÖY NOGAYLARI ÜZERİNE

Hatice ŞAHİN[*] - Şükrü BAŞTÜRK[**]

Giriş

Kırım'dan Anadolu'ya yönelik kitle göçü mahiyetindeki ilk göç dalgası, 1792-1793 yıllarında gerçekleşmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı yıllarında Kırım Tatarlarının büyük çoğunluğu Dobruca, Bulgaristan, Anadolu'da ise İstanbul, İzmir, İzmit, Bandırma, İnegöl ve Eskişehir'e, özellikle Eskişehir ve Ankara arasındaki bölgeye yerleştirilmiştir. Bu iki göç hareketini 1802-1803, 1812-1813 ve 1830'lu yıllarda yaşanan göç dalgaları takip etmiştir. Bir tahmine göre, 1783-1922 yılları arasında Osmanlı topraklarına göç eden Kırım Tatarlarının sayısı en az 1.800.000'dir. Ayrıca 1860 yılında göçenler arasında 45-50 bin kadar Nogay da bulunmaktadır. Nogayların çoğu Orta Anadolu'ya yerleştirilmişlerdir. Özellikle Ankara'nın Polatlı ve Şereflikoçhisar ilçeleriyle Konya'nın Kulu ilçesinin bazı köylerinde, İstanbul, Osmaniye, Adana, Çorum, Eskişehir, Bursa, Kütahya, Gaziantep illerinde ve Isparta'nın Senirkent ilçesinde yaşamaktadırlar (Özkan, 2008: 544). Kırım Tatarları ve Nogayların Anadolu'da nerelerde yaşadıklarıyla ilgili çeşitli kaynaklarda bilgi bulunabilmektedir (Jankowski, 2000: 113).

Bursa, Oğuz boylarının yerleşiminin ardından yıllar boyunca farklı coğrafyalarda yaşayan Türk boylarının göç etmek zorunda kaldığı zamanlarda, hem göçmenler hem de yöneticilerin aklına ilk gelen şehirlerdendir. Bu sebeple Bursa ve civarında çok çeşitli diller ve kültürler bir arada yaşamaktadır.

> "Tarihî süreç içinde Bursa'ya çok çeşitli göçler olmuş ve özellikle 19. yüzyılda İmparatorluk yitirdiği topraklar nedeniyle büzüşünce şehir İmparatorluğun âdeta bir minyatürü hâline gelmiştir. Bu nedenle Bursa, İmparatorluğun hemen her köşesinden gelen göçler sonunda çok kültürlü bir kent olmuştur" (Kaplanoğlu, 2013: 477-492).

Bursa'ya yerleşen ya da yerleştirilen Türk boylarından biri de Kırım coğrafyasından gelen Tatarlardır. Kırım Tatarları ve Nogaylar dendiğinde Eskişehir, Kırşehir gibi şehirler daha önce anılsa da Bursa ve Balıkesir çevresinde de köy kurmuş, yıllar öncesinden bölgeye yerleşmiş Tatar ve Nogay unsurlar bulunmaktadır.

Nogay Türkleri, Kafkasya ve Karadeniz'in farklı bölgelerinde dağınık biçimde yaşayan bir Türk boyudur. Günümüzde çalışma konusu olarak ele

[*] Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hatices@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8832-8240.
[**] Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, basturk@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8319-9507.

alınmaya başlanan Nogaylar, nispeten az tanınan bir boydur ve dilleri yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır (Ergönenç, 2019: 15).

> "Bunlar diğer Kıpçak kavimleri gibi önce Altın Ordu'ya mensup idiler. Sonradan Nogay ordusu adı ile ayrılmışlardır. Yazı dilleri daha önce Genel Türki dili, şimdi ise halk dili Kazan, Kırım lehçesine ve Karakalpaklara çok yakındır. Kıpçakların Aral-Hazar grubuna girer. Özellikle Astrahan civarı Kazan lehçesinden ayrılmamıştır" (Çağatay, 1973: 103).

Bu yazıya konu olan iki köyden Sazlıca köyünde yaşayanların Kırım'dan Romanya'ya geçerek önce İstanbul'a oradan Bursa merkeze, ardından bugün bulundukları Karacabey'e bağlı Sazlıca köyüne geldikleri; Bakırköy'de yaşayan Tatarların ise Kırım-Romanya-İstanbul güzergâhını takip ederek Gemlik Armutlu'ya yerleştikleri, oradan bugünkü köylerine geldikleri anlaşılmaktadır. Bursa'nın Karacabey ilçesindeki bu iki köyde yaşayan Nogay vatandaşlardan derlenen metinlerden hareketle önceki yıllarda bir sesbilgisi tasviri yapılmış, yüzeysel bir karşılaştırma da gerçekleştirilmişti (Şahin vd., 2009: 401-410). Bu yazıda ise yeni malzemeler de eklenerek Gemlik Armutlu'dan sonra Bursa Karacabey'e yerleştirilenlerin kurduğu Bakırköy ve eski adıyla Dümberez olan Sazlıca köylerinde kullanılan Nogay Türkçesinin fonetik özellikleri yeniden ele alınarak morfolojik tasviri yapılacak ve yüz yılı aşkın süredir Türkiye'de yaşayan Nogayların kullandıkları dille Nogay Türkçesinin morfolojik özellikleri karşılaştırma yoluna gidilecektir.

Ünlüler

Derleme metinlerinde tespit edilen normal süreli 8 ünlünün yanında bazı ara ünlüler de yer almaktadır. Ayrıca ses olayları sonucu oluşmuş veya asli kabul edilebilecek ünlü uzunlukları da tespit edilmiştir.

a) *yāşlı, āblası, vārdı, ōldü, sālma, bōrek*

b) *rāmetli, urūlar, sürē, birē, sāmal*

Ünlü Uyumları

Kalınlık-İncelik Uyumu

Kendini Nogay olarak tanıtan köy halkından derlenen metinlere göre bölgede *toplaşēdi, koyümüzü, bakırkoyge, annatmēdiler* gibi aykırı örnekler görülse bile *kelgen, caşlar, kettim, aytasın* örneklerindeki gibi kalınlık-incelik uyumu sağlam bir şekilde işlemektedir. Dudak uyumunun ise yuvarlaklık açısından tam olmadığı da görülmektedir. Birleşik kelimeler ve alıntı kelimelerde ünlü uyumuna uymayan örneklerin sayısı az değildir: *aketçez, keliyatır, bākırköylerde, ticāretine, adetleri.*

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Ergönenç, Nogay Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumunun karışık olduğunu, düz ünlülerle ilgili uyumun var olduğunu, yuvarlak ünlülerden sonra gelen hecelerde Türkiye Türkçesindeki gibi geniş düz ünlüler gelebileceği gibi dar-düz ünlülerin de gelebileceğini belirtir (2019: 41).

Bursa Nogaylarında da *oturēdik, üylerimiz, koyge, çulganmın, oynaymız* gibi örnekler tespit edilmekle beraber; *özünü, urup* örneklerindeki gibi Ergönenç'in söz ettiği ikinci hecedeki düz ünlülerin bazılarının yuvarlaklaştığı görülür.

Ünlülerle İlgili Değişiklikler

Türkçe ve alıntı kelimelerde incelme ve kalınlaşma türünden değişiklikler çok sık görülmemektedir. Alıntı kelimeler; *fākir, askerden, şeftalilerdi, müsafir* kelimelerinde olduğu gibi standart Türkiye Türkçesinden farklı değildir. Yine de tek tük kalınlaşma ve incelme örneği görülmektedir: *kış>kiş, misirnen.*

Derleme metinlerinde Nogay Türkçesinde daha işlek görülen ses değişikliklerinin örnekleri biraz daha sınırlıdır. Bu metinlerde *biyikler: büyükler, pāmıkdı: pamuk, çıbıklan: çubuk* gibi bazı kelimelerde **düzleşme** görülmektedir. Örnekleri az olsa da Kuzey Türkçesi için karakteristik olan Türkçe kelimelerde kelime sonunda bulunan ünsüz çiftlerinin arasındaki **ünlü türemesi**, bu metinlerde görülmektedir. *Türük, Türükler.*

Daralma

Nogay Türkçesinde yaygın olan (Ergönenç, 2019: 44) o>u değişikliğinin Bursa Nogay köylerinden derlenen malzemede de örneği boldur ancak sistemli değildir. Hatta aynı kelimelerde sesin kullanımında ikilik görülebilir: *u yanda, u yerden, unu, u da, unnara/o zaman, onu da, okuyāmadık.*

Ünsüzler

Nogay Türkçesinde var olduğu belirtilen ünsüzler /ts/, /şç/ gibi birleşik seslerle birlikte 26 ünsüz gösterilmiştir. Türkiye Türkçesinin yazımında kullanılmayan ünsüzler, /ñ/, /w/ ile /q/ ünsüzüdür. Ünsüzlerin ekleşme sırasında ötümlülük- ötümsüzlük açısından uyumunun Nogay Türkçesinde varlığı belirtilse de derleme metinlerinde (Ergönenç, 2019: 55) bu uyumun sistemli olmadığı tespit edilmiştir: y*āpdık, ēktik, pāmıkdı, çēkdik, bişdik.*

Bursa'da yaşayan Nogayların diline -derleme metinleri çerçevesinde- ünsüzler açısından Nogay Türkçesinin karakteristik ses özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı açısından bakıldığında- aşağıdaki özellikler verilebilir.

Türkiye Türkçesinde ötümlüleşen kelime başı /-t/ ve /-k/ sesleri, korunmaktadır: *tāvdın, kelmemiz, kettiydi, ketçende.*

Bununla beraber *gēce, derin* örneklerinde olduğu gibi yöre ağzından etkilenerek ötümlüleştiği durumlar da az değildir.

Sadece bir fiilden hareketle takip edilen kelime başı /-b/ sesi Bursa'dan derlenen metinlerde korunmaktadır: *bolarak, bolgansın, boladı, boldu.*

> "Söz başı /b-/ genellikle korunmuştur, ör. ber- 'ver-', bar- 'var-', bol- 'ol-'. Bazı örneklerde ötümsüzleşme görülür, ör. piş- 'biç-'. Söz başında, sözcük içindeki geniz ünsüzlerine bağlı gerileyici benzeşmeyle genizsileşme de görülür, ör. men 'ben', min- 'bin-', müyiz 'boynuz'. İşaret zamiri bu'nun, bazı durum ekleriyle birleşimde araya giren zamir /n/'sinden dolayı gerileyici benzeşmeyle /m/'ye dönüşmesi de buna örnektir, ör. munda 'bunda', munnan 'bundan', munı 'bunu'. Söz içi ve söz sonu /b/ sesi art ünlüler eşliğinde /w/'ye gelişir, ör. tuwar (< tabar) 'mal, davar', suw (< sub) 'su'. Ana Türkçe /*eb/ ses grubunun özel bir dudaksıl biçim aldığı görülür: üy (< eb) 'ev', süy- (< seb-) 'sev-' " (Karakoç, 2013: 280).

Ayrıca, Anadolu sahasında bazı kelimelerde sızıcılaşan /b/ sesi, Nogay Türkçesinden derlenen metinlerinde ikili görünüm sergilemektedir: *bar, bariken, beredi, vardır, verdi* gibi.

Kelime başında bulunan /-y/ sesi ile ilgili değişiklikler, Türk dilinin kollarını birbirinden ayırt etmekte kullanılan ölçütlerden biridir. Buna göre Nogay Türkçesinde /-y/ sesi /-c/ sesiyle ilgili farklı izahlar yer alabilmektedir. Çağatay, /-y/ sesinin kelime başında sabit olduğunu, hatta cevap>yavap, can>yan örneklerini vererek tersine değişikliğin varlığını ifade etmektedir (1973: 103).

Karakoç, bu koşullarda /-y/ sesinin gösterdiği değişikliklerin sistemli olmadığını da dile getirmektedir.

> "Ana Türkçe söz başı /y-/ sesinin gelişiminde Nogay dili oldukça karmaşık bir görüntü sergiler. Baskakov'a göre bu ses, Kara Nogay ağzında korunurken Ak Nogay ağzında /ž-/, Esas Nogay ağzında ise /ǰ-/'ye gelişmiştir (1940: 34). Jankowski (2000a), Ramstedt'in 1904'te derlediği metinlerde /y-/'nin alternatifsiz olarak kullanıldığını, Baskakov'un metinlerinde ise dikkat çekici bir değişkenlik ile karşılaştığımızı, fakat bu değişkenliğin bahsedilen ağız grupları ile birebir örtüşen, niteliksel karakterde bir değişkenlik olmadığını belirtir. Kara Nogay ağzı açısından /y-/ ağırlıklı olmakla beraber, her üç grup içinde de değişkenlik görülmektedir. Bazı kaynak kişiler günlük konuşma içerisinde ağırlıklı olarak /ž-/ ya da /ǰ-/'yi tercih etmekte, sözlü edebî ürünlerini aktarırken /y-/'yi kullanmaktadır. Bu da /ž-/, /ǰ-/ değişkenliğinin Ak Nogay ve Esas Nogay ağızlarında daha

> sonraki bir gelişme olabileceğini ve kısmen de bazı konuşurlarda baskın yerel standarda doğru kişisel bir uyarlama olarak (ör. Karaçay ve Kumuk dillerinden etkileşim şeklinde) ortaya çıkmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu durumda da söz konusu değişkenliğin tedrici ve niceliksel olup niteliksel bir karakter taşımadığı söylenebilir (Jankowski 2000a: 153-155). Yazı dilinde sadece /y-/ kullanılmaktadır" (2013: 279-280).

Buna göre Bursa'daki Nogay Türkçesinde kelime başı /-y/ sesinin korunmakla beraber /-c/ olduğu örneklerin sayısı çoktur. Bu değişikliğin olabilmesi için /-y/ sesinin yanındaki ünlünün dar olması da gerekmemektedir: *"cemē: yemeğe, caşlar/yaşlar: gençler, catıb kalkamaya: yatıp kalkamıyor, civērmezler/yibermezler: göndermezler, cayılmā: yayılmaya, cayav: yaya, cōlumuz: yolumuz."* Aynı derleme metinlerinde *yüz yirmide, yēmi: hayvan yemi, yidi: yedi* örneklerindeki gibi /-y/ sesinin korunduğu da tespit edilebilmiştir.

Kuzey Türkçesinde olduğu gibi Nogay Türkçesi için de belirleyici olan ç>ş değişikliği Bursa'dan derlenen metinlerde de görülmektedir. *şıġamay: çıkamıyor, kaşıp, baḫşelerde, şekicem: çekicem, sütlü şay.*

Diğer taraftan kaşık çörbası, *çalıylar, çālgıcılar, çalıp* örneklerindeki gibi ç>ş değişikliğinin her zaman olmadığı da görülmektedir.

Nogay Türkçesinde alıntı kelimelerde bulunan /h/ seslerinin düştüğü bilinmektedir (Ergönenç, 2019: 63). Bursa'da yaşayan Nogaylar arasında da alıntı kelimelerdeki /h/ sesleri çoğu kez yanındaki ünlüyü de uzatarak düşmektedir: *sālma amuru, āmır, āllederiz, azırlık, imtānga, Bāttinin: Bahattin'in, ayvannāmız: hayvanlarımız, rātsız.*

Eski Türkçede tek ve çok heceli kelimelerin sonunda bulunan /-g/ sesi, Kıpçak Türkçesinin genel özelliği olarak Nogaycada da /w/ olmaktadır. -AgU ses grubu da -Aw biçiminde kullanılmaktadır. Söz konusu iki köyden derlenen metinlerde bu kullanım kendini göstermektedir: *birew birewine, awuradı.*

İsim İşletme:

Çokluk Eki: +LAr

Aslında *ayaklarım, ayaklarının, ātların, arabalar* örneklerindeki gibi +lAr biçiminde olan çokluk eki, benzeşme sebebiyle +nAr biçiminde de görülebilmektedir: *delikannınar, zamannarı, önnarı.*

Kullanım sırasında ekin sonunda r sesinin düştüğü de görülmektedir: *kelgenne.*

Tamlayan Eki: Nogay Türkçesinde bu ek, eklendiği kelimenin son sesine göre +nIn, +dIn, +tIn biçiminde değişiklik gösterebilir. *ayaklarnın, tāvdın*

tepesinde, bayraktardın koravi: bayraktarın görevi, *alaydın önünde*: alayın önünde.

Ancak *koyunnarın içersine* gibi bazı örneklerde tamlayan ekinin başındaki ünsüzün Türkiye Türkçesindeki gibi ihtiyari duruma düştüğü de görülmektedir.

Yönelme Eki: Bu ek, Anadolu sahasında kullanımdan düşmüş -g sesini ekin başında muhafaza etmektedir: *başımızga, evlatlarımızga, meraga, tışarga, biyerge, sizge.*

Bazen çevre etkisiyle olsa gerek söz konusu ünsüzün yanındaki ünlüyü uzatarak eridiği de görülmektedir: s*atmā: satmaya, cayılmā: yayılmaya, atmā: atmaya, çıkarmā: çıkarmaya.*

Belirtme Eki: *Balalardı, keşilerdi, şeftalilerdi, suvnı, bilgenni, bulgurdu, süttü, ünüversiteni, bunnardı, cündü: yünü* gibi örneklerde görüldüğü üzere +nI, +dI, +tI biçimlerinde kullanılmaktadır.

Bulunma Eki: Bulunma eki, bu metinlerde +DA biçimindedir: *dünyāda, pırınnārda: fırınlarda, kıyāfette.*

Ayrılma Eki: Nogay Türkçesi için +DAn olarak gösterilen ayrılma durum eki, derleme metinlerinde de *rumanyadan, ordan, hōndan sona, kuzudan,* çıfıtından, *arnavudundan, memneketten milletten* örneklerindeki gibi +DAn biçimindedir.

Araç Eki: Nogay Türkçesiyle ilgili çalışmalarda araç durumunu ifade etmek için +n, +lA, +lAy, +lAyIn gibi eklerin kullanıldığı belirtilmiştir (Ergönenç, 2019: 104): *icarlan tutuyoduk, çıbıklan ürub.*

Eşitlik Eki: Eşitlik durumu için +şA ve +dAy eklerini kullanan Nogay Türkçesinin Bursa'dan derlenen metinlerinde bu eklerle ilgili örneklerin sayısı son derece azdır. Türk dilinde bilinen ve yaygın eşitlik eki +CA'nın ç>ş değişikliğine uğramamış bir örneği ve +dAy ekiyle ilgili bir örnek *önce, munday* tespit edilebilmiştir. Ancak *"ōturupça da kılaman: (namazı) oturarak, oturmuş şekilde kılamam"* örneğinde de eşitlik ekinin bir farklı kullanımı görülmektedir.

Ek-fiil, çekimine dair her kişi için örneklere rastlanmamış olsa da *vārdır, yok, varidi, yogidi yāslarındaymış* gibi örnekler tespit edilebilmiştir. Ek-fiilin ulaç biçimiyle ilgili olarak *balayken* örneği görülmüştür.

Fiil İşletme:

Geniş zaman: Bu zaman için Türkiye Türkçesinde olduğu gibi *-r, -Ar, -Ir* ekleri kullanılmaktadır: *sag-ar-mın, ket-er-ler, yap-ar-mız, oyna-r-mız, yāsa-r-mız, yolla-maz-lar çiver-mez-ler.*

Şimdiki zaman: A/y eki yanında *yatır* yardımcı fiiliyle kurulmakta olan şimdiki zamanın örnekleri de az değildir: *yap-ay-man, di-y-ler>diler: diyorlar,*

yaşşa-y-mız, oyna-y-mız, ket-e-men, ket-e-miz, bil-me-y>bilmi, kal-ma-y>kālmē, kel-i yatır.

Bulunduruyoz, tanıyosun mu, tanıyodum örneklerinde olduğu gibi -yor şimdiki zaman ekinin kullanıldığı da görülmektedir.

Gelecek zaman: Bursa bölgesindeki Nogay Türkçesinde, Nogay Türkçesi için karakteristik bir özellik gösteren -cAk ekinden gelen -yAk ekinin yanında -Ik, -Ak biçiminde kullanılmaktadır[1]: *ket-ik-men, pit-ik-sin, şalış-ak-sınız, sünnet ettir-ik-miz, kar-yak-lar* gibi.

Seyrek olsa da bazı örneklerde -cAk eki kullanılmıştır: *aket-ce-z, cay-ca-n, ket-çe-n, bil-e-mi-ce-m.*

Görülen geçmiş zaman: -DI ekiyle kurulmaktadır: *kāl-ma-dı, ōl-dü-ler.*

Öğrenilen geçmiş zaman: -gAn ekiyle kurulmaktadır: *kaç-gan-nar, değen*

Birleşik çekim: Fiillerin birleşik çekiminde hikâye için -DI, rivayet için -gAn, şart için ise -sA eki kullanılmaktadır: *edēdik, ataydı, yapayıdı, kalaydı, ketēdiler, satēdiler, kelediler, tabatılar, buladılar, yasaydı ediler, civērmezler˘igen, karamazsalar.*

Nogay Türkçesiyle ilgili çalışmalarda yeterlilik fiilinin *al-, bar-, ber-, kel- ve ket-* fiilleri olduğu, asıl fiille tasviri fiilin -(I)p ulacıyla bağlandığı belirtilmiş, *aytıp al-, okıp al-* gibi örnekler verilmiştir (Güllüdağ, 1998: 152). Bursa'daki örneklerde yeterlilik fiilinin olumsuzunun u- fiiliyle yapıldığı görülmüştür: *bilmēm bilemēm, tabamaydı:bulamıyordu, şıġamay: çıkamıyor.*

Derleme metinlerinden anlaşıldığına göre bu iki köyde Nogay Türkçesinin temel karakteristik özellikleri korunmuş olmakla beraber, Türkiye Türkçesine özgü bazı fonetik ve morfolojik özellikler bu köylerin diline bulaşmıştır. Bununla beraber, bu metinlerde hem sık kullanılması hem de yapısıyla dikkat çeken bir ek bulunmaktadır.

-çārık lastik *kiyetānedik* o zamannarı tākina köyde çārık lastik *kiyetānedik* apakaylar tākine kiyetānediler. O āştan takine onu *kiyetānediler* takı tuku onu keyib *ketetānediler*. (Çarık, lastik giyerdik, o zamanlar takunya. Köyde çarık lastik giyerdik apakaylar takunya giyerlerdi. O ağaçtan takunya onu giyerlerdi, takır tukur onu giyip giderlerdi.)

-Mēn ārka taraftan *kēttitānedim /giderdim* o zaman o kadā ketib *çeviritānedim/çevirirdim* kāldı tēzden koyundu buralā *toplaytānedim /toplardım* ārkadan āydab *kavuşturatānedim*/kavuştururdum.

[1] Saadet Çağatay, Nogay Türkçesinde /-c/>/-y/ değişikliğine tanık olarak gelecek zamandaki -cAk>-yAk değişikliğini göstermiştir (bk. Çağatay, 1972: 103).

-Onu *satatānediler/satarlardı.*
-Onu sārınıb *yatatānediler/yatarlardı.*

Ergönenç, çalışmasında 2. tip şimdiki zaman olarak **fiil+A/y zarf-fiil eki+ -tagan+şahıs ekleri** dizilişini vermiştir. Bursa'da dikkat çeken, /g/ sesindeki erime nedeniyle **fiil+A/y zarf-fiil eki+ -tān+ kişi eki** biçimine döndüğü izlenimi uyandıran bu yapıyla ilgili olarak, Karakoç, "Alışılmışlık' ifade eden şimdiki zaman eki, art-fiilli bir yapıdan gelişmiş olan -*Ataγan*' dır (<-*A turγan*). Bu ek Türkiye Türkçesinde pek çok bağlamda-*(V)r* geniş zaman eki ile karşılanabilir, ör. *özi yiγilγan yilamaytaγan*' kendi düşen ağlamaz'" (2013: 283) şeklinde görüş bildirmiştir.

Saadet Çağatay'ın -*taġan<turġan, saḳlaytaġan/saklar, söyley taġan/söyleyip duran, yaşay- taġan/yaşayıp duran, bilmey-taġan/bilmeyip duran* açıklaması da Karakoç'la aynı yöndedir. Görüldüğü kadarıyla Bursa Nogaylarının kullandığı -tān morfemi, -tān<-taġan<turġan değişimi sonucu ortaya çıkmış, geniş zamanla karşılanabilecek, alışkanlık bildiren bir tasviri fiil olarak açıklanabilir.

Sonuç olarak:

Bursa'daki Nogay Türkçesinin kullanıcıları, zorunlu göçün ve vatanlarından uzaklaşmanın getirdiği üzüntü ve sıkıntılarla uzun zaman önce çeşitli güzergâhları takip ederek bugün yaşadıkları köyleri kurmuşlar veya kurulu köylere yerleşmişlerdir. Bir dönem, yeni vatanlarına ve yeni koşullara uyum sağlama çabası içinde olmuşlardır. "*şimdi u yerden kelgende dedemgiller gavurdan kaşgannar biz bi yerde gavur dīmis gavurdan kaçıp kelgenler bi yerge bi yerlerge yerleşgenner önce şeyge kelgenner gemlik armutluge kelgenner ondan sōna ü yerden hükümet tağıtıkan bu yaklarga bergenner bakırköye atamdın atası kelgen bi yere yerleşkenler bi yerde yāşaydilar yaşagannar bālları bolgan atam bolgan ondan sōna atamna anam bolgan üydengenner bizler bolgamız biz de işte yāşayıp ketemiz bi yerde.*"

Yine kendilerinden derlenen konuşma metinlerinden anlaşıldığına göre bu süre içinde ana dillerinin temel kullanım özelliklerini terk etmemişler, Nogay Türkçesinin çoğu karakteristik fonetik ve morfolojik unsurlarını devam ettirmişlerdir. Ancak zamanla yaşanan sürecin doğal sonucu olarak yerli halkın ve belki diğer göçmenlerin de etkisiyle dil kullanımlarında ikilik görülmeye başlanmıştır. Mesela ş>s değişimine, *yaslarındaymış, dilmiş, süyüsemiz*; f>b değişimine *pırınnarda, şiplikge, şarşap, sopramızda* gibi örnekler dışında rastlanmamıştır.

Aynı durum, diğer kelime çeşitlerinde ve genel söz varlığında da görülmektedir. Bir taraftan, *yasa-*, *et-* fiillerini kullanırken bazen de *yap-* fiilini kullanan Karacabey Nogaylarında *bul-/tap-*, *kara-/bak-* gibi etraftaki hâkim dilden etkilendiğini gösteren örnekler bulunmaktadır.

Bursa bölgesinde kullanılan Nogay Türkçesi; ses, yapı ve söz varlığı özellikleri açısından kendini korumayı başarmasına rağmen bazı yönleriyle değişime uğramıştır. Kaynak kişilerin de ifadesine göre, Nogayların getirdikleri kültür ve bugüne kadar korumayı başardıkları dil, evlilik ve diğer sosyal ilişkiler sebebiyle çözülmeye başlamıştır. Bir kaynak kişiden alınan *"tabi tātarlar āzaldı bu cerde men bile āra sıra bocalayman tātarca aytarkan"* cümlesi, aslında durumu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu sebeple bölgede yapılan derlemelerin ve kullanılan dilin tasvirine yönelik tespitlerin değeri büyüktür.

Kaynakça

Çağatay, S. (1972). *Türk Lehçeleri Örnekleri II*. Ankara: Ankara Üniv. DTCF Yayınları.

Ergönenç, D. (2019). *Nogay Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

Güllüdağ, N. (1998). *Nogay Türkçesi Grameri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Jankowski, H. (2000). Crimean Tatars and Noghais in Turkey. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 10, 113-131.

Kaplanoğlu, R. (2013). Bursa'da Balkan Göçmenleri. *Balkanlar ve Göç*, Bursa Kültür AŞ. Yayınları, 477-492.

Karakoç, B. (2013). Az Konuşurlu Bir Türk Dili: Nogayca ve Nogaylar Üzerine. *TDD/JofEL 2013 Yaz/Summer, Tehlikedeki Diller Dergisi/Journal of Endangered Languages*, 273-301. www.tehlikedekidiller.com

Özkan, N. (2008). Kırım Tatar Türkçesinin Yayılma Alanları. *Turkish Studies, International Periodical* 319*ort he Language, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 3(7) Fall, 525-554.

Şahin, H., Baştürk, Ş., Uluocak, M. ve Eroğlu, S. (2009). Bursa'daki Nogay Tatarları ve Dilleri Üzerine Gözlemler. *Uluslararası Tatar Türkçesi Bilgi Şöleni*, 12-14 Ekim, Eskişehir.